

บทคัดย่อ

การจัดทำหัวเรื่อง และคำบรรยาย สำหรับนิทรรศการ Titles and Labels

สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการจัดนิทรรศการ เพื่อให้การจัดนิทรรศการเป็น การสื่อสารที่สมบูรณ์ ก็คือการจัดทำหัวเรื่องและคำบรรยาย

หัวเรื่องซึ่งเริ่มตั้งแต่ชื่อนิทรรศการไปจนหัวเรื่องหลักและหัวเรื่องย่อย จะต้อง กระชับรัดกุมและสื่อความหมายว่า สิ่งที่จะจัดแสดงในหัวเรื่องนั้นๆ มีอะไรบ้าง นอกจากนี้ หัวเรื่องยังต้องดึงดูดความสนใจ/กระตุ้นเร้าให้คนเกิดความอยากรู้และติดตามชม นิทรรศการโดยตลอดในที่สุด

ส่วนคำบรรยายก็จะต้องใช้ข้อความสั้น สละสลวยน่าอ่านและให้ข้อมูลที่ จำเป็น ทำให้ผู้ชมนิทรรศการเกิดความเพลิดเพลินไปกับการชมนิทรรศการ

นอกจากเนื้อหาของหัวเรื่องและคำบรรยายแล้ว การจัดทำตัวอักษรตัวป้ายก็มี หลักการและวิธีการหลายอย่าง ซึ่งผู้จัดนิทรรศการสามารถเลือกใช้วิธีการใดวิธีการ หนึ่งในหลากหลายวิธีที่แนะนำไว้ในบทความนี้

Abstracts

Titles and Lables for Exhibition

There are two important aspects to make titles and labels for exhibition. One is the language used and the other is the physical appearances of titles and lables.

Language used for titles and labels of exhibition should be short and easy to understand, so that the whole exhibition can communicate ideas of the exhibition to the audiences successfully. Moreover, titles and labels have to be legible. Viewers should be comfortable to read them in exhibition.

การจัดทำหัวเรื่อง และคำบรรยายสำหรับนิทรรศการ

Titles and Labels

เพ็ญพรรณ เจริญพร*

หัวเรื่องและคำบรรยายเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะสื่อข้อมูล และเรื่องราวที่ผู้จัดต้องการให้ผู้ชมได้รับรู้ ป้ายและตัวอักษรในนิทรรศการจะต้องผสมผสานเข้ากันได้ดีกับนิทรรศการโดยรวมทั้งสี ขนาด และรูปแบบ โดยไม่ทำให้ผู้ชมรู้สึกถึงความโดดเด่นของป้ายนั้นๆ จนลืมนามานสนใจของนิทรรศการส่วนอื่นๆ

สื่อที่เป็นตัวอักษร และข้อความในนิทรรศการมีหน้าที่และความสำคัญแตกต่างกัน ซึ่งผู้จัดจะต้องจัดลำดับความสำคัญ และการจัดทำป้ายที่แสดงถึงลำดับความสำคัญของข้อความนั้นๆ โดยใช้ขนาดของตัวอักษรที่แตกต่างกัน

ป้ายหรือข้อความ อาจแบ่งออกได้ตามลำดับดังนี้

1. ชื่อ และหัวเรื่องนิทรรศการ

ชื่อนิทรรศการ จัดว่าเป็นข้อความที่มีความสำคัญมากที่สุดในการจัดนิทรรศการ ซึ่งจะทำหน้าที่สองประการ คือ

ประการแรก เป็นข้อความเชิญชวน และชักจูงให้ผู้ได้เห็นหรือได้ฟังเกิดความสนใจที่จะเข้าชมนิทรรศการ

และประการที่ 2 คือให้ข้อมูลสรุปรวบยอดของนิทรรศการนั้นๆ

หัวเรื่องนิทรรศการ ก็คือชื่อนิทรรศการที่แบ่งออกเป็นส่วนย่อยๆ ซึ่งในห้องจัดแสดงห้องหนึ่ง อาจจัดแสดงเพียงหัวเรื่องเดียว หรือหลายหัวเรื่องก็ได้ แต่ในแต่ละหัวเรื่องในนิทรรศการเดียวกันนั้นจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกัน

ชื่อนิทรรศการและหัวชื่อนิทรรศการ มีองค์ประกอบ 2 อย่าง คือ **ตัวข้อความ และตัวอักษร**

---

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

1.1 ข้อความที่ใช้เป็นชื่อนิทรรศการ และหัวข้อจัดแสดง เป็นสื่อบ่งบอกเรื่องราวทั้งหมดของนิทรรศการ หรือเรื่องราวในแต่ละหัวข้อนั้นๆ การตั้งชื่อนิทรรศการ และหัวข้อจึงเป็นการย่อความที่สั้นที่สุดที่เล่าเรื่องนิทรรศการได้ครอบคลุมมากที่สุด มักเป็นข้อความประโยคเดียว วลีเดียว หรือแม้แต่เป็นคำๆ เดียว

พิพิธภัณฑ์สถานประวัติธรรมชาติวิทยา กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ (Museum of Natural History, London) แบ่งนิทรรศการประจำออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

ส่วน 'โลก' (The Earth) คือส่วนที่จัดแสดงเกี่ยวกับโลก ดิน หิน แร่ รวมทั้งระบบสุริยะซึ่งมีโลกเป็นส่วนประกอบหนึ่งในจักรวาล นิทรรศการอีกส่วนหนึ่งคือ 'สิ่งมีชีวิต' (The Living) จัดแสดงเรื่องราวของสิ่งมีชีวิตในโลก ทั้งคน พืช และสัตว์ ทั้ง 'โลก' และ 'สิ่งมีชีวิต' จึงเป็นชื่อนิทรรศการที่สั้น และได้ใจความครอบคลุมเนื้อหาการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์สถานมากที่สุด

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร ติดป้ายชื่อหัวเรื่องนิทรรศการไว้หน้าห้องจัดแสดง ณ พระที่นั่งศิวโมกชพิมานว่า 'ประวัติศาสตร์ชาติไทย' และห้องจัดแสดงอื่นๆ ติดป้ายชื่อยุคสมัยต่างๆ ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี คือก่อนประวัติศาสตร์ ทวารวดี ศรีวิชัย ตามลำดับ มาถึงรัตนโกสินทร์ ป้ายที่บอกหัวเรื่องเหล่านี้จะเป็นสื่อบอกว่าการจัดแสดงในห้องนั้นๆ หรือส่วนนั้นเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอะไร หากผู้ชมสนใจก็จะเข้าไปชมการจัดแสดง แต่ถ้าไม่สนใจก็อาจผ่านไป

ด้วยเหตุที่ชื่อนิทรรศการเป็นด้านแรกของนิทรรศการที่ผู้มาพิพิธภัณฑ์สถานจะได้สัมผัส ผู้ชมจะตัดสินใจเข้าไปชมนิทรรศการหรือไม่จากชื่อนิทรรศการ ดังนั้น ชื่อนิทรรศการจึงควรดึงดูดความสนใจของผู้ชมให้เกิดความสงสัยใคร่หาคำตอบ และตัดสินใจหาคำตอบด้วยการเข้าชมนิทรรศการ ชื่อนิทรรศการในยุคหลังๆ นี้จึงมีลักษณะดังที่กล่าว เช่น นิทรรศการ Victims of Time (เหยื่อแห่งกาลเวลา) ณ พิพิธภัณฑ์สถานห้องที่คอร์เซ็ท (Corsette) ประเทศอังกฤษ จัดแสดงเรื่องราวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ของห้องถักคอร์เซ็ท ตั้งแต่ยุคแรกเริ่ม ไปจนถึงสมัยปัจจุบัน หรือนิทรรศการ The Lost Kingdom (อาณาจักรที่สูญหาย) ณ พิพิธภัณฑ์สถาน สกัณฑอร์ปโบโร (Scantorpborough) ประเทศอังกฤษ จัดแสดงโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นที่อยู่ และสุสานของพวกเขาแองโกล แซกซัน (Anglo Saxon) ในเมืองดังกล่าว

พิพิธภัณฑ์สถานไปรษณีย์ในประเทศอังกฤษ ตั้งชื่อนิทรรศการถาวรว่า 'A Letter Makes All the Difference' จัดแสดงเรื่องราวทางการไปรษณีย์ และนิทรรศการชั่วคราวซึ่งมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย ของสหรัฐอเมริกา ร่วมกับกรมศิลปากรของไทยจัดขึ้น เรื่อง 'Ban Chiang : Discovery of the Lost Bronze Age' (บ้านเชียง : การค้นพบยุคสำริดที่สูญหาย) แสดงเรื่องราวของวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเชียง

ชื่อนิทรรศการที่ยกมาข้างต้นล้วนแสดงถึงแนวคิดที่ผู้จัดนิทรรศการต้องการสื่อให้ผู้ชมได้รับรู้ และเห็นในมุมมองที่ผู้จัดมองเรื่องราวนั้นๆ นอกจากนี้ ชื่อหรือผู้ได้ยิมนั้นเป็นการดึงดูดให้ประชาชนใคร่รู้และอยากได้คำตอบ จึงต้องเข้าชมนิทรรศการเพื่อตอบคำถามที่เกิดขึ้นนั้น ชื่อนิทรรศการจึงเป็นจุดขายที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของนิทรรศการ และการตั้งชื่อก็เป็นศิลปะในการใช้ภาษา ที่ต้องการความรู้และประสบการณ์เทียบเคียงได้กับการเขียนคำขวัญ หรือคำโฆษณา ชื่อนิทรรศการ และหัวเรื่องที่ดีควรจะต้องสั้น กระชับ เข้าใจง่าย สะดุดตาสงัดหู และครอบคลุมเนื้อหา และแนวคิดของนิทรรศการ ปลูกเร้าให้เกิดความสนใจ ดังตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

1.2 ตัวป้าย หรือตัวอักษรชื่อนิทรรศการ เป็นองค์ประกอบที่ 2 ของการจัดทำข้อความในนิทรรศการ เป็นสิ่งที่ผู้ชมสัมผัสได้ด้วยตาเมื่อยืนอยู่หน้านิทรรศการ ป้ายหรืออักษรชื่อนิทรรศการนี้จะติดอยู่ที่ส่วนหน้าสุดตรงทางเข้านิทรรศการ และดังกล่าวนั้นแล้ว ชื่อนิทรรศการมีส่วนสำคัญในการดึงดูดให้ผู้ชมเข้าชมนิทรรศการ ป้ายหรือตัวอักษรก็มีส่วนในการดึงดูดความสนใจของผู้ชมให้เข้าชมนิทรรศการ หรือทำให้ผ่านเลยไปได้เช่นกัน

คุณภาพของป้ายหรือตัวอักษรชื่อนิทรรศการ อยู่ที่ความชัดเจนอ่านง่าย (legibility) ซึ่งจะต้องมีลักษณะดังนี้

⇒ รูปแบบ (type) ตัวอักษรเรียบง่าย เส้นทึบหนา และระยะห่างระหว่างอักษรพอเหมาะ

⇒ ขนาด (size) ตัวอักษรพอควรไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไป

⇒ ตัวอักษรมีสีสันทัดกับพื้นหลังอย่างมาก (contrast)

ตัวอักษรแบบสามมิติ เหมาะสำหรับใช้ทำชื่อนิทรรศการ หรือหัวเรื่อง เพราะมีความหนา เห็นได้ชัด และดึงดูดสายตา เป็นการเน้นความสำคัญของข้อความ คือชื่อนิทรรศการ และหัวข้อ ให้แตกต่างจากข้อความอื่นๆ ในนิทรรศการ

ตัวอักษรแบบสามมิติสามารถทำได้หลายขนาด และทำจากวัสดุได้หลากหลาย เช่น ทำจากกระดาษแข็ง ไม้อัด ไม้ แผ่นคอร์ค โฟม ปูนพลาสเตอร์ โลหะ ดินเผา และ พลาสติก

ตัวอักษรแบบนี้ ควรจะจัดทำโดยมืออาชีพ หรือผู้ชำนาญ เพราะจะได้งานที่ ประณีต เรียบร้อย เป็นการเสริมคุณค่าให้แก่นิทรรศการด้วย ตัวอักษรแบบบางชนิดมี ขยายสำเร็จรูป หรืออาจสั่งทำได้ เช่น ตัวหนังสือพลาสติกสั่งตามร้านรับทำป้าย พลาสติกทั่วไป มีขนาดและสีต่างๆ ให้เลือกได้ตามต้องการหรือตัวอักษรดินเผาเคลือบ แต่บางครั้งตัวอักษรแบบสำเร็จรูปอาจมีราคาแพงเกินไป ถ้าพิพิธภัณฑ์สถานมีงบประมาณจำกัด ก็อาจจัดทำตัวอักษรขึ้นเอง โดยทำต้นแบบหรือแม่พิมพ์ไว้ชุดหนึ่ง เมื่อต้องการก็ใช้ต้นแบบ หรือแม่พิมพ์นั้นจัดทำขึ้น

ตัวอย่างต้นแบบสำหรับตัดโฟมเป็นตัวอักษร เราอาจตัดแผ่นกระดาษแข็งเป็นตัวอักษรตั้งแต่ ก-ฮ รวมทั้งสระวรรณยุกต์ เครื่องหมายต่างๆ ในภาษาไทย และตัวเลข 0-9 และตัวอักษร เครื่องหมาย ตัวเลขภาษาอังกฤษ ไว้ให้ครบชุด ถ้าต้องการตัวอักษรขนาดต่างกัน เช่น ขนาดใหญ่สุดสำหรับทำชื่อนิทรรศการ ขนาดรองลงมาใช้ทำ หัวเรื่องหลัก และขนาดเล็กสำหรับหัวเรื่องรอง ก็ทำต้นแบบไว้ 3 ขนาดตามที่ต้องการ

เมื่อได้แบบตัดด้วยกระดาษแข็งเป็นตัวอย่างแล้ว เวลาจะตัดโฟม ก็นำแบบนี้ไป วางบนแผ่นโฟม ใช้เครื่องตัดโฟมซึ่งเป็นเครื่องไฟฟ้า ส่งกระแสไฟไปแปลงเป็นความร้อนที่เส้นลวดซึ่งขึงตึงในแนวตั้งฉากกับพื้นราบของตัวเครื่อง เส้นลวดนี้เมื่อร้อนจัดจะทำให้โฟมละลาย ลากโฟมไปมาให้เส้นลวดแนบไปตามเส้นตัวอักษรต้นแบบก็จะได้ตัวอักษรสามมิติที่ต้องการ การทาสีตัวอักษรโฟมสามมิติควรทาสีก่อนตัดโฟม เพราะทำได้สะดวกเร็วกว่าทาสีทีละตัวอักษรและสีจะติดไม่เปื้อนด้านข้างของตัวอักษร ยกเว้นกรณีที่ต้องการทาสีด้านข้างของตัวอักษรด้วย

ต้นแบบอักษรที่ทำจากกระดาษแข็ง อาจใช้เป็นแม่แบบอักษรที่ตัดจากไม้อัด หรือแผ่นไม้ได้ด้วยการนำมาวางบนแผ่นไม้ แล้วใช้ดินสอลากตามรอยทางตัวอักษร และตัดไม้ตามรายนั้น อักษรต้นแบบนี้สามารถนำมาใช้งานได้หลายครั้ง

การทำอักษรสามมิติจากปูนปลาสเตอร์ เราอาจทำพิมพ์ยางไว้เป็นชุดตามขนาดต่างๆ ที่ต้องการ และผสมปูนปลาสเตอร์กับน้ำเทลงในแม่พิมพ์ยาง รอจนแห้ง จึงแกะออกจากแม่พิมพ์

ปัจจุบันมีการตัดสติ๊กเกอร์เป็นตัวอักษรชื่อนิทรรศการ ซึ่งทำได้ง่ายและติดตั้งง่ายด้วย แต่ไม่เป็นสามมิติ จึงดูไม่เด่นเท่าอักษรสามมิติดังกล่าวมาแล้ว

2. ป้ายคำบรรยาย Labels

ป้ายคำบรรยาย คือป้ายที่บอกเรื่องราวของนิทรรศการเป็นการดำเนินเรื่อง และเสริมข้อมูลเพิ่มเติมจากข้อมูลที่ได้จากวัตถุจัดแสดง

ป้ายคำบรรยาย อาจแบ่งออกได้เป็น ระดับต่างๆ คือ

⇒ ป้ายคำบรรยายที่เกริ่นนำนิทรรศการ ป้ายนี้จะตั้งอยู่ ณ ด้านหน้าตรงนิทรรศการป้ายเกริ่นนำนิทรรศการนี้จะบอกวัตถุประสงค์ และขอบเขตของนิทรรศการตลอดจนที่มาของนิทรรศการนั้นๆ เช่น ป้ายเกริ่นนำนิทรรศการชั่วคราวเนื่องในโอกาสพิเศษต่างๆ ก็มักจะบอกว่าจัดขึ้นเนื่องในโอกาสอะไร ทำไมจึงจัดนิทรรศการเรื่องนั้น ส่วนป้ายเกริ่นนำนิทรรศการถาวรก็อาจเกริ่นนำเพื่อให้ผู้ชมได้รับทราบแนวคิดรวบยอดของนิทรรศการ

⇒ ป้ายคำบรรยายรวม จะเล่าเรื่องราวในขอบข่ายหัวเรื่องนั้นๆ เช่น ป้ายคำบรรยายรวมนิทรรศการสุโขทัย ก็จะบอกประวัติและข้อมูลของอาณาจักรสุโขทัยย่อๆ

⇒ ป้ายบรรยายวัตถุ บอกข้อมูลเฉพาะวัตถุชิ้นนั้นๆ ป้ายประจำวัตถุนี้ควร จะอยู่ติด หรือใกล้กับวัตถุที่ป้ายนั้นให้ข้อมูล เพื่อให้ความสะดวกแก่ผู้ชมให้สามารถชม วัตถุและอ่านข้อมูลของวัตถุได้ในเวลาเดียวกัน ไม่ต้องอ่านข้อมูลที่หนึ่งแล้วไปดูวัตถุ อีกที่หนึ่ง ป้ายประจำวัตถุนี้ อาจรวมข้อมูลวัตถุหลายๆ ชิ้นไว้ในป้ายเดียวกัน แล้วใช้ หมายเลขเป็นเครื่องหมายอ้างอิงเชื่อมโยงระหว่างวัตถุกับข้อมูลนั้นๆ แต่ป้ายคำ บรรยายวัตถุรวมนี้ ควรใช้เมื่อวัตถุเหล่านั้นจัดแสดงอยู่ใกล้เคียงกัน เช่น จัดอยู่ในกลุ่ม เดียวกัน ในตู้ หรือบนแผงเดียวกัน ป้ายคำบรรยายก็เช่นเดียวกับหัวเรื่อง คือประกอบด้วย ตัวป้าย กับข้อความในป้าย

2.1 ตัวป้ายคำบรรยาย มีขนาดต่างกันตามความสำคัญ และตามเนื้อความ ป้ายที่บรรยายเนื้อเรื่องของหัวเรื่องหลักย่อมจะมีขนาดใหญ่กว่าป้ายบรรยายเรื่องราว

ของหัวเรื่องรอง หัวเรื่องเล็ก และหัวเรื่องย่อยตามลำดับ และป้ายที่แสดงข้อความมากย่อมต้องมีขนาดใหญ่กว่าป้ายที่แสดงข้อความน้อย

อย่างไรก็ตาม ป้ายที่อยู่ในลำดับเดียวกัน เช่น เป็นป้ายบรรยายหัวเรื่องหลักเหมือนกันควรมีรูปแบบ ขนาดของป้ายโดยเฉพาะความกว้าง และขนาดตัวอักษรในป้ายเป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อเป็นสื่อให้ผู้ชมได้เข้าใจลำดับชั้นของข้อความสำคัญของป้ายและเนื้อความในป้ายนั้นๆ ด้วย

อาจมีคำถามเกิดขึ้นว่า ข้อความคำบรรยายในหัวเรื่องหลักหลายหัวเรื่องมีความยาวต่างๆ กันหากใช้ป้ายขนาดเดียวกันหมด ก็จะมีบางป้ายที่ข้อความแน่นจนเกินไป

ปัญหานี้ อาจแก้ไขด้วยการเพิ่มป้ายขนาดเดียวกันเข้าไปในที่ที่มีข้อความยาว ส่วนในป้ายที่มีข้อความน้อย อาจจัดหาส่วนประกอบต่างๆ มาตกแต่งเสริมให้พอเหมาะกับช่องว่างที่มีมากเกินไปนั้น เช่น อาจติดภาพถ่าย หรือภาพลายเส้นตกแต่งให้เข้ากับเนื้อเรื่อง

ป้ายคำบรรยายสำหรับหัวเรื่องที่มีความสำคัญรองลงมา อาจมีขนาดเล็ก และใช้ตัวอักษรเล็กกว่าป้ายคำบรรยายหัวข้อหลักได้ แต่รูปแบบและวิธีการทำควรจะเป็นแบบเดียวกันโดยตลอดทุกป้าย ทั้งนี้ เพื่อให้ทั้งนิทรรศการมีความกลมกลืนไปโดยตลอด ป้ายคำบรรยายนี้มีส่วนสำคัญในการทำให้นิทรรศการนำดู ดังนั้น จึงควรทำขึ้นอย่างประณีตโดยผู้ชำนาญ โดยใช้รูปแบบเดียวกัน ป้ายที่ทำไม่เรียบร้อยจะทำให้ลายคุณค่าของนิทรรศการโดยรวมที่อุตสาหกรรมจัดทำขึ้นอย่างประณีตเรียบร้อยให้หมดไป กลายเป็นนิทรรศการฝีมือสมัครเล่นไปได้ทันที

ในยุคแรกๆ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร จัดทำป้ายคำบรรยายด้วยการใช้ช่างศิลปกรรมเขียนตัวอักษร โดยใช้ฟูกันและสีพลาสติค หรือสีน้ำมันเขียนลงบนแผงไม้อัดที่จัดทำขึ้น การเขียนข้อความบรรยายโดยวิธีนี้ต้องใช้ช่างที่มีความชำนาญและมีฝีมือในการเขียนตัวหนังสือโดยเฉพาะ ซึ่งจะต้องเขียนอย่างระมัดระวัง และใช้เวลานาน บางครั้งมีการเขียนคำบรรยายลงบนผนังโดยตรง ซึ่งบำรุงรักษายาก เมื่อป้ายดูเก่าหรือเปื้อน ก็จะต้องเขียนกันใหม่ทั้งหมด นอกจากนี้ หากจะให้ตัวอักษรเป็นรูปแบบเดียวกันตลอด ก็จะต้องใช้ช่างคนเดียวกันเป็นผู้เขียน ซึ่งเป็นเรื่องยากลำบากและใช้เวลานานมาก

ต่อมามีการใช้วัสดุที่สามารถทำงานได้เร็วขึ้น และไม่ต้องใช้ความชำนาญมากนักคือ letter press ซึ่งเป็นตัวอักษรขนาด และรูปแบบต่างๆ บนแผ่นกระดาษไข เมื่อจะใช้ก็นำแผ่นตัวอักษรนั้นไปวางคว่ำบนพื้นผิวที่จะทำเป็นป้ายคำบรรยาย แล้วขูดที่กระดาษไขซึ่งด้านหน้ามีตัวอักษรที่ต้องการ ตัวอักษรจะไปติดบนพื้นผิวได้ และพื้นผิวที่จะใช้ letter press ได้ผลดี คือพื้นผิวเรียบ เช่น กระดาษแผ่นเรียบ ไม้อัดทาสีเรียบ แผ่นกระจก แผ่นพลาสติก หรือแม้แต่โลหะแผ่นเรียบ เพื่อให้ได้ตัวอักษรตรงตามแนวที่ต้องการ ควรมีการขีดเส้นกำหนดแนวบนพื้นผิวเสียก่อนด้วยวัสดุเขียนที่ลบได้ เช่น ดินสอดำ เมื่อติดอักษรให้ติดเหนือเส้นเล็กน้อย (ราว 2 มม.) พอติดเสร็จหมดก็ลบเส้นออก ยางลบที่ใช้จะได้ไม่ไปกระทบตัวอักษรให้หลุดติดออกมาด้วย และเมื่อติด letter press แล้ว ควรจะต้องมีแผ่นพลาสติก หรือกระจกบางๆ ปิดทับอีกชั้นหนึ่ง เพื่อป้องกันมิให้ตัวอักษรหลุดลอกได้ วิธีที่ใช้ letter press หรือตัวอักษรสำเร็จรูปนี้ ต้องการความชำนาญในการขูดด้วยเช่นกัน มิฉะนั้นตัวอักษรจะไม่เรียงเป็นแนวเรียบเสมอกันและดูเรียบร้อย ถ้าฝีมือขูดดีจะได้งานที่มีคุณภาพและสามารถติดลงพื้นผิวแผ่นหลังแผง หรือกระจกตู้ได้โดยตรง ทั้งวิธีที่ใช้ letter press นี้ ถ้าขูดตัวอักษรลงบนพื้นผิวที่มีความหนาและแข็งอยู่แล้ว ก็ไม่จำเป็นจะต้องไปเสริมแผ่นหลังอีก หรือแม้จะต้องเสริมแผ่นหลัง ก็อาจทำได้ไม่ยาก แต่การใช้ตัวอักษรสำเร็จรูป letter press มักมีราคาแพง และสิ้นเปลือง เพราะจะมีตัวอักษรที่ไม่ใช้เหลืออยู่ในแผ่นเสมอ และการดำเนินการก็ใช้เวลามากกว่าการใช้เครื่องพิมพ์ช่วย

ปัจจุบันคอมพิวเตอร์มีตัวอักษรหลายรูปแบบและหลายขนาดให้เลือก และพิมพ์ดีดหลายชนิดที่สามารถเปลี่ยนหัวตัวอักษรได้ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ดังนั้น การทำป้ายคำบรรยายด้วยพิมพ์ดีด หรือคอมพิวเตอร์พิมพ์ลงบนกระดาษหนาพอควรจึงเป็นวิธีที่สะดวก รวดเร็ว และประหยัดที่สุด แต่วิธีนี้จะถูกจำกัดด้วยขนาดของกระดาษที่สามารถจะใส่เข้าเครื่องพิมพ์ดีดไฟฟ้า หรือเครื่องพิมพ์คอมพิวเตอร์ (ความกว้างสูงสุดของกระดาษที่ใส่เครื่องพิมพ์ดีดแคร์ยาว และคอมพิวเตอร์ทั่วไปได้คือขนาดกระดาษ A 3 อักษรใหญ่ที่สุดที่สามารถใช้คอมพิวเตอร์พิมพ์ได้คือขนาด 72 พอยท์) และถูกจำกัดด้วยขนาดของอักษร หากต้องการขนาดตัวอักษรใหญ่กว่านี้จะต้องนำไปขยายด้วยเครื่องถ่ายเอกสาร แต่เครื่องถ่ายเอกสารทั่วไปก็รับขนาดกระดาษ

ใหญ่ที่สุดได้เพียง A 3 เช่นกัน ดังนั้น ป้ายคำบรรยายขนาดใหญ่กว่านี้ต้องจัดทำโดยวิธีอื่น หรือต้องมีอุปกรณ์พิมพ์คอมพิวเตอร์เพื่อการนี้โดยเฉพาะซึ่งก็จะมีราคาแพง แต่ถ้าใช้งานบ่อยๆ พิจารณาทสสถานอาจจัดหามาไว้ใช้เองก็ได้

วิธีการทำป้ายคำบรรยายอีกวิธีหนึ่ง คือการทำโดยวิธีการพิมพ์ เช่น พิมพ์โดยใช้แม่พิมพ์ไหม (silk screen) และพิมพ์ด้วยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ผลงานประณีตเรียบร้อยมากที่สุด สามารถทำตัวอักษรบนพื้นผิวเรียบได้แทบทุกชนิด

2.2 ข้อความในป้ายคำบรรยาย ป้ายที่จัดทำอย่างประณีตงดงาม แต่ถ้าผู้ชมนิทรรศการอ่านไม่ออก หรือไม่เข้าใจข้อความที่ต้องการสื่อ ป้ายนั้นถือว่าหมดคุณค่า เพราะมิได้ประสบผลตามหน้าที่และวัตถุประสงค์ของป้าย

ป้ายคำบรรยายที่จะทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

∞ **ความชัดเจนอ่านง่าย (legibility)** หมายถึง คุณภาพของป้ายและตัวอักษรที่จะทำให้ผู้ชมมองเห็นเป็นตัวได้ชัดเจน ซึ่งมีปัจจัยเกี่ยวข้องของหลายปัจจัย คือ

แบบตัวอักษร : มีหลายชนิดตั้งชื่อต่างๆ กันทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เลือกตัวอักษรที่เหมาะสมกับงาน แล้วใช้อักษรแบบเดียวกันไปตลอดนิทรรศการ หากเปลี่ยนรูปแบบตัวอักษรไปมาหลากหลายแบบ จะทำให้ผู้ชมขาดสมาธิในการชม

ขนาดตัวอักษร : ถ้ามีขนาดใหญ่ จะมองเห็นได้ง่ายจากระยะไกล มากกว่าตัวอักษรแบบเดียวกันแต่ขนาดเล็กกว่า ป้ายคำบรรยายควรใช้ตัวอักษรขนาดไม่ต่ำกว่า 72 พอยท์ หรือสูงราว 1.05 ซม. และป้ายคำบรรยายวัตถุควรใช้ตัวอักษรขนาด 30 พอยท์ (0.45 ซม.) และถ้าจำเป็นก็ไม่ควรต่ำกว่า 24 พอยท์ (0.35 ซม.) (SITES, Good Show)

ความหนาบางของเส้นตัวอักษร : เส้นตัวอักษรหนาจะเห็นได้ชัด อ่านง่ายกว่าเส้นบาง ทั้งนี้ ตามความหนาบางของเส้นต้องพอเหมาะกับขนาดของตัวอักษรด้วย

ระยะห่างระหว่างอักษรและระยะห่างระหว่างบรรทัด : ถ้าตัวอักษรมีระยะชิดกันมากเกินไปก็จะทำให้อ่านยาก แต่ถ้าระยะห่างมากเกินไปก็จะอ่านยากด้วยเช่นกัน ดังนั้น ระยะห่างระหว่างตัวอักษรจึงต้องมีสัดส่วนพอเหมาะกับขนาดตัวอักษร และระยะห่างระหว่างบรรทัดก็ต้องพอเหมาะด้วยเช่นกัน ถ้าระยะชิดเกินไปจะทำให้เห็นตัวอักษรเป็นพืดไปหมด ทำให้ลายตา

การแบ่งวรรคตอนของข้อความ : เช่นเดียวกับระยะห่างระหว่างอักษร และระยะห่างระหว่างบรรทัด ถ้าข้อความคำบรรยายเป็นข้อความยาว ข้อความเดียว ติดกันเป็นพืด ก็จะทำให้อ่านยาก ดังนั้น ถ้าจะให้ข้อความอ่านง่ายก็จะต้องมีการเว้นวรรค และขึ้นย่อหน้าใหม่ ซึ่งบางย่อหน้าอาจจะมีความยาวเพียงประโยคเดียว-2 ประโยค และมีความยาว 1-2 บรรทัดก็ใช้ได้ ไม่ถือว่าสั้นเกินไป

ความตัดกันระหว่างสีของพื้นหลังกับตัวอักษร (contrast) : ถ้ายังมี ความตัดกันมาก ก็ยิ่งมองเห็นตัวอักษรได้ง่าย ส่วนใหญ่ป้ายนิทรรศการมักใช้สีอ่อน ออกขาว หรือสีขาว และใช้ตัวอักษรสีเข้ม เช่น น้ำตาลเข้ม เทาเข้ม น้ำเงินเข้มจนถึง สีดำ เพราะจะให้ความชัดเจนในการอ่านได้ดี ในทางกลับกัน การใช้ป้ายสีเข้ม ตัวอักษรสีอ่อน เช่นป้ายสีดำ ตัวอักษรขาว แม้จะมีการตัดกันเท่ากับป้ายสีขาวตัวอักษรดำ แต่ก็ให้ความชัดเจนน้อยกว่า เพราะสายตาจะไม่จับอยู่ที่ตัวอักษรสีอ่อน นอกจากนี้ ตัวป้ายสีอ่อนยังดูสว่างกว่าทำให้เห็นได้ชัดเจนมากกว่าอีกด้วย

⇒ **ความสามารถในการเข้าใจของผู้อ่าน (readability)** ซึ่งหมายความว่าผู้ชมมีความเข้าใจข้อความที่ผู้จัดต้องการสื่อมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัย คือ

ภาษาที่ใช้ : ผู้จัดจะต้องใช้ภาษาเดียวกับภาษาของผู้ชมส่วนใหญ่ ในการเขียนข้อความคำบรรยาย บางครั้งในนิทรรศการเคลื่อนที่จากต่างประเทศที่ผู้จัดเตรียมป้ายคำบรรยายเป็นภาษาต่างประเทศ ภัณฑารักษ์พิพิธภัณฑ์สถานที่จัดแสดง นิทรรศการนั้น ควรจะจัดทำป้ายจัดแสดงขึ้นใหม่ หรือทำป้ายเสริมเป็นภาษาพื้นเมือง เพื่อให้คนในท้องถิ่นที่พิพิธภัณฑ์สถานนั้นตั้งอยู่สามารถชมได้ เข้าใจ

วิธีการใช้ภาษา : หมายถึง การเรียงรูปประโยคและคำศัพท์ที่ใช้ วิธีการใช้ภาษาและศัพท์บางชนิด เหมาะสำหรับกลุ่มชนเฉพาะเท่านั้น เช่น การใช้ศัพท์เฉพาะทางวิชาการ ผู้ที่สามารถจะอ่านแล้วเข้าใจได้เองแท้คือ นักวิชาการในสาขานั้น โดยเฉพาะเท่านั้น หรือการเรียงรูปประโยคที่มีประโยคขยายซับซ้อน ก็ไม่ใช่รูปแบบที่ทุกคนจะสามารถอ่านได้เข้าใจ ดังนั้น การใช้ภาษาในการจัดนิทรรศการใน พิพิธภัณฑ์สถานที่มีความตั้งใจจะจัดแสดงสำหรับทุกคน จึงควรใช้ภาษาง่ายๆ ในต่างประเทศหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษจะใช้ภาษาที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนอายุ 15 ปี ส่วน

ในพิพิธภัณฑ์สถาน ควรใช้ภาษาสำหรับผู้ที่มิอายุ 12-13 ปีซึ่งก็จะทำให้บุคคลกลุ่มอื่นๆ อ่านเข้าใจได้ด้วย นอกจากนี้ การใช้ศัพท์เฉพาะต่างๆ ก็จะต้องมีคำแปลหรือคำอธิบายกำกับอยู่ด้วย เพื่อให้ผู้ที่มิได้อยู่ในวงวิชาการนั้นๆ สามารถเข้าใจได้ เช่น 'พระพุทธรูปวิตรรกมูทรา คือ พระพุทธรูปปางเทศนา' หรือเมื่อเอ่ยถึงยุคสมัย และวัฒนธรรมซึ่งไม่เป็นที่คุ้นเคยในสังคมของผู้ชม ก็ควรต้องเทียบเคียงกับยุคสมัย หรือวัฒนธรรมที่สังคมของผู้ชมรู้จัก เช่น เมื่อเอ่ยถึงสมัยวิคตอเรีย ก็ควรบอกด้วยว่าร่วมสมัยรัชกาลที่ 4-5 หรือเมื่อเอ่ยถึง จศ. 1242 ตรงกับ พ.ศ. 2423 วิธีเช่นนี้จะเป็นการเสริมความรู้ให้ผู้ชม และเป็นการสื่อให้ผู้ชมนิทรรศการมีความเข้าใจเรื่องราว นิทรรศการได้ถ่องแท้ยิ่งขึ้น

ความยาวของข้อความ : ข้อความบนป้ายนิทรรศการจะต้องสั้น และเข้าใจความ หากสั้นเกินไปไม่ได้ใจความ อ่านแล้วไม่รู้เรื่อง ก็ถือว่าสื่อได้ไม่ครบบริบูรณ์ แต่ถ้าข้อความยาวจนเกินไป ผู้ชมก็จะเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย และจะไม่อ่านข้อความจนจบ หรือแม้แต่ไม่อ่านข้อความนั้นเลยก็ได้ โดยปกติป้ายคำบรรยาย ควรมีข้อมูลไม่เกิน 5-7 ข้อมูล และควรให้ข้อมูลสำหรับสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพียงสิ่งเดียว เช่น ให้ข้อมูลเฉพาะหัวเรื่องนั้นๆ โดยสรุป

๘ **ความถูกต้องของข้อมูล** ข้อความคำบรรยายนั้นๆ ดำเนินเรื่องได้ถูกต้องดีแล้วหรือไม่ ป้ายคำบรรยายที่ให้ผลสมบูรณ์ในนิทรรศการ คือป้ายที่มีข้อความเข้ากันได้ดีกับวัตถุจัดแสดงและส่วนประกอบการจัดแสดงอื่นๆ ทั้งยังให้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำ และดำเนินเรื่องที่น่าไปสู่แนวคิดรวบยอดของนิทรรศการ

ในเรื่องราวใดเรื่องราวหนึ่งสามารถจะนำเสนอข้อมูลได้หลายด้าน เช่น การเสนอเรื่องราวพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 นิทรรศการสามารถจะนำเสนอเรื่องราวพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านการคมนาคม ก่อกำเนิดกิจการรถไฟ สร้างถนนหนทาง ทางด้านการปกครอง ทรงพัฒนาการปกครองตั้งกระทรวงทบวงกรมขึ้นเป็นระบบ

ในขณะที่พิพิธภัณฑ์สถานอาจจัดนิทรรศการ แสดงถึงพระราชจริยวัตรอันอ่อนโยน ทรงเอาพระทัยใส่บุคคลรอบข้างทั้งพระราชโอรส พระราชธิดา ซึ่งทรงอบรมสั่งสอนด้วยพระองค์เอง ทรงมีพระราชหฤทัยอ่อนโยนสนิหเสนหาต่อพระมเหสีตลอดจนเจ้าจอมอย่างเสมอภาค และทรงรักใคร่ เอาพระทัยใส่ในไพร่ฟ้าพลสกนิกร

ดังนั้นหากนิทรรศการต้องการจะนำเสนอพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในแง่มุมใด ป้ายคำบรรยายก็ต้องเสนอข้อความให้สอดคล้องกับวัตถุจัดแสดงและส่วนประกอบการจัดแสดงออกมาในแง่มุมนั้น เพื่อสนับสนุนกับแนวคิดของนิทรรศการ และอย่าให้ผู้ชมได้เข้าถึงแนวคิดรวบยอดนั้นๆ ได้อย่างชัดเจน

2.3 ป้ายประจำวัตถุ Object label เป็นป้ายที่มีหน้าที่บอกเรื่องราวเฉพาะวัตถุแต่ละชิ้น หรือกลุ่มวัตถุที่มีความเกี่ยวข้องกันโดยเฉพาะ ดังนั้น จึงควรจะติดตั้งไว้ชิด หรือใกล้กับวัตถุที่ป้ายนั้นให้ข้อมูล

บ่อยครั้งที่นักท่องเที่ยวประสบปัญหาในการออกแบบติดตั้งนิทรรศการซึ่งจัดแสดงวัตถุจัดแสดงจำนวนมาก ซึ่งจะต้องมีป้ายประจำวัตถุจัดแสดงมากตามไปด้วย

นักออกแบบอาจแก้ปัญหาด้วยการรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุจัดแสดงไว้ในป้ายเดียวกัน แล้วใส่หมายเลข เป็นรหัสให้ผู้ชมนิทรรศการทราบได้ว่าข้อมูลใดเป็นของวัตถุชิ้นใด

ลักษณะของป้ายบรรยายวัตถุ : เนื่องจากป้ายบรรยายวัตถุจะมีจำนวนมากในนิทรรศการ ดังนั้น จึงควรมีรูปแบบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตลอดเช่นเดียวกับป้ายคำบรรยายรวม และควรมีรูปแบบสะดุดตาน้อยที่สุด แต่สามารถอ่านได้ชัดเจน

ดังกล่าวมาแล้วในเรื่องการทำป้ายคำบรรยายรวม คือการใช้ซิลค์สกรีนเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการทำคำบรรยาย โดยเฉพาะคำบรรยายเฉพาะวัตถุ เพราะหากเราทำซิลค์สกรีนคำบรรยายโดยตรงลงบนแท่น หรือพื้นตู้ ก็จะไม่ปรากฏขอบ หรือความนูนให้เห็นเหมือนการทำคำบรรยายวิธีอื่น ทั้งพื้นหลังของป้ายยังมีสีเดียวกลมกลืนไปกับสีของพื้นตู้อีกด้วย

ข้อความในป้ายประจำวัตถุ อาจประกอบด้วย

1) ชื่อวัตถุ ถ้าเป็นศิลปะวัตถุก็คือ ชื่อที่ศิลปินตั้งสำหรับงานชิ้นนั้นๆ เช่น ประติมากรรมชื่อ 'ซลู่ยกิฟ' โดยศิลปินเขียน ยัมศิริ หรือภาพ 'Sun flower' (ทานตะวัน) ของแวนโก๊ะ (Van Goh) ประติมากรรม Hand of God (หัตถ์พระเจ้า) ของโรแดง (Rodin) เป็นต้น แต่ถ้าเป็นวัตถุที่ไม่มีชื่อเฉพาะที่คนทั่วไปรู้จัก เช่น ประติมากรรมรูปพระพุทธเจ้า รู้จักกันทั่วไปว่า 'พระพุทธรูป' หรือภาชนะดินเผาเคลือบสมัยสุโขทัย รูปชามก็เรียกชื่อว่า 'ชามสังคโลก'

- 2) วัสดุที่ใช้ทำ เช่น 'สีน้ำมันบนผ้าใบ' 'สีอะครายลิก' 'สีผสม' 'ไม้' 'โลหะผสม' 'เหล็ก' 'ดินเผาเคลือบ' 'สำริด'
- 3) ผู้ผลิต หรือชื่อศิลปิน
- 4) วันเดือนปีที่ผลิต หรืออายุสมัยของวัตถุ
- 5) ประโยชน์ใช้สอย สัญลักษณ์ หรือความหมายที่วัตถุนั้นๆ สื่อ
- 6) ข้อมูลอื่นๆ เกี่ยวกับวัตถุ โดยย่อ

ตัวอย่างข้อความในป้ายบรรยายงานศิลปะเปรียบเทียบกับอย่างข้อความบรรยายลูกกลิ้ง

ขลุ่ยทิพย์	ลูกกลิ้งดินเผา
โลหะผสม	วัดนธรรมบ้านเชียงอายุราว 3000 ปี
ศิลปิน เขียน ยิ้มศิริ	อาจใช้พิมพ์สีบนผ้าหรือใช้เป็นลูกปัดร้อย

ประดับ

หรือ ตัวอย่างภาชนะดินเผาสุโขทัย

ชามสังคโลก

ดินเผาเคลือบสีนวล ลายปลาเขียนใต้เคลือบ

เตาศรีสัชชาลัย

สมัยสุโขทัย ราวพุทธศตวรรษที่ 20

ถ้าป้ายต่างๆ ในนิทรรศการทั้งป้ายชื่อนิทรรศการ ป้ายหัวเรื่อง ป้ายคำบรรยาย และป้ายบรรยายวัตถุให้ข้อมูลได้ไม่หมด ผู้จัดต้องการเสริมเพิ่มเติมข้อมูลให้แก่ผู้ชมให้มากไปกว่านั้น ผู้จัดนิทรรศการสามารถทำได้โดยใช้วิธีการจัดแสดงอื่นๆ ช่วย เช่น ใช้ภาพถ่าย แผ่นผัง ตาราง และไฮด์ทศนูปกรณอื่นๆ อาจจัดทำเอกสารประกอบการจัดแสดง เช่น เอกสารแผ่นปลิว หรือแผ่นพับ คู่มือนำชมนิทรรศการ ตลอดจนแคตตาล็อกนิทรรศการ ซึ่งจะบรรยายให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวที่จัดแสดง และวัตถุจัดแสดงอย่างละเอียดสมบูรณ์ หรืออาจบันทึกเสียงเป็นภาษาต่างๆ หรือเล่าเรื่องโดยวิธีต่างๆ ให้เหมาะสำหรับวัย หรือกลุ่มคนต่างวัย สามารถพกพาเข้าไปฟังในห้องจัดแสดงได้ด้วย

อย่างไรก็ตาม ป้ายต่างๆ ที่ติดตั้งในนิทรรศการซึ่งมีรูปแบบเห็นได้ชัดเจน อ่านง่าย ข้อความกระชับ เข้าใจง่าย ไม่วกวน และนำไปสู่แนวคิดรวบยอดของ นิทรรศการอย่างเด่นชัดเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้นิทรรศการประสบความสำเร็จได้ โดยง่าย